

СҮХБААТАР АЙМАГ ДАХЬ ТӨРИЙН АУДИТЫН ГАЗАР

Аудитын сэдэв:

Байгаль орчин, уул уурхайн нөхөн сэргээлтийн үр дүн

Аудит хийх үндэслэл, бүрэн эрх:

Монгол Улсын Ерөнхий аудиторын 2023 оны А/04 дүгээр тушаалын хавсралтаар баталсан “Төрийн аудитын байгууллагын 2023 онд гүйцэтгэх аудитын төлөвлөгөө”-г үндэслэн Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3 дахь хэсэгт заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд аудитыг гүйцэтгэв.

АУДИТЫН ГОЛ ДҮГНЭЛТ:

НӨХӨН СЭРГЭЭЛТТЭЙ ХОЛБООТОЙ ХУУЛЬ, ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ БҮРЭН ХЭРЭГЖИХГҮЙ БАЙНА.

Тайланг хүргүүлсэн этгээд:

Аудитын тайланг аймгийн ИТХ, Засаг дарга, Байгаль орчин аялал жуулчлалын газар.

Нэмэлт мэдээлэл, мэдээллийн эх сурвалж:

Баруун-Урт 2023 он

Сүхбаатар аймаг дахь Төрийн аудитын газрын дарга,
тэргүүлэх аудитор Г.Даваа

Утас: 70518396 Цахим хаяг: davaag@audit.gov.mn

Аудитын менежер М.Нарантуяа

Утас: 70512123 Цахим хаяг: narantuyam@audit.gov.mn

Ахлах аудитор Г.Оюунболд

Утас: 70512127 Цахим хаяг: oyunboldg@audit.gov.mn

Аудитор Э.Алтансүх

Утас: 70512127 Цахим хаяг: altansukhe@audit.gov.mn

**Аудит хийх
үндэслэл, бүрэн эрх**

Аудитын зорилт, хамарсан хүрээ, стандарт, арга зүйн талаарх мэдэгдэл

Монгол Улсын Ерөнхий аудиторын 2023 оны А/04 дүгээр тушаалын хавсралтаар баталсан “Төрийн аудитын байгууллагын 2023 онд гүйцэтгэх аудитын төлөвлөгөө”-г үндэслэн Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3 дахь хэсэгт заасан Төрийн аудитын байгууллагын бүрэн эрхийн хүрээнд аудитыг гүйцэтгэв.

Аудитын зорилт

“Байгаль орчин, уул уурхайн нөхөн сэргээлтийн үр дүн” сэдвээр гүйцэтгэлийн аудит хийж, дүгнэлт, зөвлөмж боловсруулж, дүнг холбогдох байгууллага, албан тушаалтанд танилцуулж, олон нийтэд мэдээлэхэд аудитын зорилт чиглэгдэнэ.

Аудитын хамарсан хүрээ

Аудитад аймаг, сумын ИТХ, Засаг дарга, аймгийн Санхүү, төрийн сангийн хэлтэс, Байгаль орчин аялал жуулчлалын газар, ашиглалтын болон хайгуулын тусгай зөвшөөрөлтэй аж ахуйн нэгж байгууллага, Цагдаагийн газрын 2022 оны үйл ажиллагааг хамруулав.

“Байгаль орчин, уул уурхайн нөхөн сэргээлтийн үр дүн”-д хийсэн гүйцэтгэлийн аудитыг аймаг, нийслэлийн аудитын газрын төлөвлөгөө хөтөлбөрийн дагуу гүйцэтгэн аудитын дэд тайлан, илрүүлэлтийн матрицыг боловсруулан холбогдох байгууллагуудад хүргүүлээ.

БҮЛЭГ А. Ашигт малтмалын ашиглалтын төслийн ТЭЗҮ болон хаалтын менежментийн урьдчилсан төлөвлөгөөнд тавих шаардлагыг тодорхой болгох хэрэгцээ үүссэн байна.

Аудитын асуулт

Аудитын үр дүн

Ашиглалтын болон хайгуулын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж, байгууллага БОМТ-г холбогдох хууль, тогтоомжид нийцүүлэн батлуулсан уу?

- Уул уурхайн төсөл хэрэгжүүлэгчийн ТЭЗҮ нь ордын нөөцийг бүрэн ашиглах, хатуу хучилттай авто замаар гадаад тээвэр хийх шаардлагад нийцэхгүй байна.
- Хаалтын менежментийн урьдчилсан төлөвлөгөөнд явцын буюу жил бүр хийх нөхөн сэргээлтийн ажлын тоо хэмжээ, зардлын дүнг тодорхой тусгадаггүйн улмаас явцын нөхөн сэргээлтийн ажил хийгдэхгүй орхигдох сөрөг үр дагавартай байна.
- Хайгуулын төслийн “Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө”-г хянуулах, батлуулах үйл явцыг цахим системээр гүйцэтгүүлж, батлагдсан төлөвлөгөөг иргэд олон нийтэд нээлттэй байршуулах шаардлагатай байна.
- Хайгуулын төсөл хэрэгжүүлэгчдийн 60 хувь нь байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх зардлын 50 хувийг байршуулсан байна.

БҮЛЭГ Б. Байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээх үйл ажиллагаанд шат шатны байгууллагууд хяналт тавьж байгаа боловч түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын ашиглалттай холбоотой асуудал хүндрэл үүсгэж байна.

Аудитын асуулт	Аудитын үр дүн
БОМТ болон нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөөний хэрэгжилт, түүнд тавих шат шатны хяналт үр дүнтэй байна уу?	- Ашигт малтмалын ашиглалтын төсөл хэрэгжүүлэгчийн БОМТ-ний хэрэгжилтийг дүгнэх хуудсаар өгсөн санал дараа жилийн БОМТ-д тусгагддаггүй, зарим дүйцүүлэх арга хэмжээ болон модны тарилт хангалтгүй байна. - Хайгуулын төслийн байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний биелэлтийг батлагдсан хуудсаар дүгнээгүй байна. - Тусгай зөвшөөрлийн хугацаа дууссан боловч орон нутагт хүлээлгэж өгөөгүй эвдрэлд орсон талбайд байгаль орчны хохирлын үнэлгээ хийлгэж, нөхөн сэргээлтийн ажил хийгээгүй зөрчил илэрлээ. - Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээлтийн үйл ажиллагаанд тавих хяналт хангалтгүй байна.

БҮЛЭГ В. Уурхайн хаалт ба нөхөн сэргээлтэд зориулан нөөц сан байгуулаагүй, нутгийн захиргааны байгууллагатай байгуулсан гэрээний үүргийн хэрэгжилт хангалтгүй, ААНОАТ-ын орон нутагт төвлөрөх 40 хувийг Сангийн яам олгоогүй байна.

Аудитын асуулт	Аудитын үр дүн
Орон нутагтай байгуулсан гэрээний хэрэгжилт, нөхөн сэргээлтийн нөөц сан, ААНОАТ-ын тайлагнал нь холбогдох хууль тогтоомжид нийцэж байна уу?	- Ашиглалтын тусгай зөвшөөрөлтэй компаниуд "уурхай, уулын болон баяжуулах үйлдвэрийн нөхөн сэргээлт, хаалтын журам"-д заасан уурхайн хаалт ба нөхөн сэргээлтэд зориулан нөөц сан байгуулаагүй байна. - Нутгийн захиргааны байгууллагатай байгуулсан гэрээний үүргийн хэрэгжилт хангалтгүй байна. - Сангийн яам орон нутагт орох орлогыг төвлөрүүлээгүй, уул уурхайн бүтээгдэхүүнийг Монголын хөрөнгийн биржээр арилжаалах шаардлагатай байна. - Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь тухайн жилд борлуулсан бүтээгдэхүүний тоо хэмжээ, улсын болон орон нутгийн төсөвт төлсөн албан татвар, төлбөрийн хэмжээг хуульд заасан хугацаанд багтаан нийтэд мэдээлээгүй байна.

ДҮГНЭЛТ:

Аудитын дүнд үндэслэн дараах дүгнэлтийг гаргаж байна.

- Уул уурхайн төсөл хэрэгжүүлэгчийн ТЭЗҮ нь ордын нөөцийг бүрэн ашиглах, хатуу хучилттай авто замаар гадаад тээвэр хийх шаардлагад нийцэхгүй улмаас байгаль орчныг хамгаалах үүргийн хэрэгжилтэд сөргөөр нөлөө үзүүлэх үр дагавартай байна.
- Хаалтын менежментийн урьдчилсан төлөвлөгөөнд явцын буюу жил бүр хийх нөхөн сэргээлтийн ажлын тоо хэмжээ, зардлын дүнг тодорхой тусгадаггүйн улмаас явцын нөхөн сэргээлтийн ажил хийгдэхгүй орхигдох сөрөг үр дагавартай байна.
- Тусгай зөвшөөрлийн хугацаа дууссан боловч орон нутагт хүлээлгэж өгөөгүй эвдрэлд орсон талбайд байгаль орчны хохирлын үнэлгээ хийлгэж, нөхөн сэргээлтийн ажил хийлгэх шаардлагатай байна.
- Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн байгаль орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээлтийн үйл ажиллагаанд тавих хяналт хангалтгүй байна.
- Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн тухайн жилд борлуулсан бүтээгдэхүүний тоо хэмжээ, улсын болон орон нутгийн төсөвт төлсөн албан татвар, төлбөрийн хэмжээг хуульд заасан хугацаанд багтаан нийтэд мэдээлээгүй байна.

ЗӨВЛӨМЖ:

Аудитаар өгсөн дүн дүгнэлтэд үндэслэн дараах зөвлөмжийг өгч байна.

Аймгийн ИТХ-д:

1. Аймгийн ИТХ нь Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тухай хуулийн 3.3 заалт, Засгийн газрын 2014 оны 222

- Нөхөн сэргээлтийн нөөц сан байгуулж бүртгэлд тусгаагүй тусгай зөвшөөрөл бүхий аж ахуйн нэгж байгууллагын санхүүгийн тайланг баталгаажуулан хүлээн авч НББОУС-37 болон хайгуул ба олборлох үйл ажиллагааны нягтлан бодох бүртгэлийн стандартыг мөрдөж ажиллаагүй байна.
- Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж байгууллагаас нутгийн захиргааны байгууллагатай байгуулсан гэрээнд тусгасан мөнгөн хөрөнгөнөөс гадна хууль зөрчин хандив тусламж авсан байна.
- Сангийн яам орон нутагт орох орлогыг төвлөрүүлээгүй, уул уурхайн бүтээгдэхүүнийг Монголын хөрөнгийн биржээр арилжаалах шаардлагатай байна.
- Үйл ажиллагаа явуулж байгаа орон нутагт бүртгэлгүй 17 ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч аж ахуйн нэгж байгууллагын 5 нь 2022 онд 141.7 сая төгрөгийг орлогын албан татвар төлсөн. Дээрх аж ахуйн нэгж байгууллагуудыг орон нутагт бүртгэвэл төсөвт 56.6 сая төгрөгийн орлого төвлөрүүлэхээр байна.

тогтоолын хавсралтын 3.4.2 дахь заалтын дагуу авто зам, төмөр замын салбарт хэрэгжүүлэх зарим төсөл, хөтөлбөрт шаардагдах түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын борлуулалтын үнэлгээг тогтоох.

Аймгийн Засаг даргад:

1. Хүрэн нүүрс, хайлуур жонш, төмрийн хүдэр зэрэг уул уурхайн бүтээгдэхүүнийг Монголын хөрөнгийн биржээр арилжаалах талаар уул уурхайн компаниудтай байгуулдаг гурван талт гэрээнд тусгах асуудлыг харилцан санал солилцож, үр дүнд хүрэх.

- Олон давна ХХК, Бага-Өлгий ХХК, Сэвүүн уудам тал ХХК нь БОНБУ-гүй, орд газрыг ашиглах уулын ажлын төлөвлөгөөгүй, уурхайг хүлээн авсан улсын комиссын шийдвэргүй, байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээгүй, байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөгүй ашигт малтмал ашиглах тусгай зөвшөөрлөөс өөр бичиг баримтгүйгээр үйл ажиллагаа явуулж байгаад анхаарч хуулийн хэрэгжилтийг хангуулж ажиллах.

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газарт:

- Тусгай зөвшөөрлийн хугацаа дуусмагц, нөхөн сэргээлт хийж, орон нутагт хүлээлгэн өгөлгүйгээр орхиж явсан тохиолдолд байгаль орчинд учруулсан хохирлыг хэмжээг тухай бүр тогтоолгож, нөхөн сэргээлтийг хийлгэх, эсхүл хууль хяналтын байгууллагад шилжүүлэн шалгуулж, байгаль орчинд учруулсан хохирлыг арилгуулах.
- Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээнд тусгасан

сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээнүүдийг тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч тухайн жилийн БОМТ-нд тусган хэрэгжүүлж буй эсэхэд хяналт тавьж ажиллах

- БОАЖГ болон сумын байгаль орчны байцаагч, мэргэжилтнүүд хайгуулын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн тухайн жилийн батлагдсан байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө, тайлангийн 1 хувийг өөрийн байгууллагад тухай бүр авч хадгаламжийн нэгж үүсгэж байх.
- Хайгуулын төслийн тухайн жилийн байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөг хянаж, баталсан албан хаагч нар тухайн жилийн “Байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөөний биелэлт”-ийг батлагдсан маягтаар жил бүр дүгнэх ажлыг зохион байгуулах.

Үндэсний аудитын газарт хүргүүлж буй санал:

- Ашигт малтмалын тухай хуулийн 26.2.3 дахь /хайгуулаар тогтоогдсон ашигт малтмалын нөөцийн хэмжээ, үнэлгээ нь олборлолтоос үүсэж болох экологийн хохирлыг нөхөн сэргээхэд хүрэлцэх эсэх/ заалтын хэрэгжилтийг хангаж ажиллах буюу гадаад тээврийг хатуу хучилттай авто замаар тээвэрлүүлэх шаардлагыг хангаж чадахуйц эсэх, мөн хуулийн 35.5 дахь /Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь ашигт малтмалын нөөцийг бүрэн ашиглах үүрэг хүлээх бөгөөд зөвхөн ашиг олох зорилгоор түүнийг сорчлон ашиглахыг хориглоно./ заалттай нийцэж буй эсэхийг ТЭЗҮ-ийг хянаж, хүлээж авах шатанд үнэлэх шаардлагатай байгааг Уул уурхай, хүнд үйлдвэрийн яам, Байгаль орчин, аялал, жуулчлалын яаманд тус тус уламжилж өгнө үү.
- Уурхайн хаалтын урьдчилсан төлөвлөгөөнд явцын нөхөн сэргээлтийн талаар тодорхой тусгаж байх буюу жил бүр хэрэгжүүлэх нөхөн сэргээлтийн ажлын тоо хэмжээ, зардлын дүнг нарийвчлан тооцоолж тусгасан байх зохицуулалтыг Ашигт малтмалын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд тусгуулах саналыг тус хуулийн шинэчилсэн найруулгын ажлын хэсэгт уламжилж өгнө үү.
- Ашиглалтын болон хайгуулын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн байгаль орчныг хамгаалах үүргийн хэрэгжилтэд тавих хяналтын үр нөлөөг дээшлүүлэхийн тулд ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө, биелэлтийн тайлан болон хайгуулын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн байгаль орчныг хамгаалах төлөвлөгөө, биелэлтийн тайланг цахим системээр иргэд олон нийтэд нээлттэй мэдээлж байх зохицуулалтыг “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам”-д тусгуулах саналтай байна.
- Цайрт минерал ХХК нь орон нутагт бүртгэлтэй боловч Сангийн яам тус компанийн ААНОАТ-ын 40 хувь болох 18.5 тэрбум төгрөгийг орон нутгийн төсөвт төвлөрүүлээгүй байна. Дээрх орлогыг орон нутгийн орлогод оруулах талаар Сангийн яаманд уламжилж өгнө үү.

5. Нөөц сан байгуулж бүртгэлд тусгаагүй тусгай зөвшөөрөл бүхий аж ахуйн нэгж байгууллагын санхүүгийн тайланг баталгаажуулахгүй, хүлээн авахгүй байх, НББОУС-37 болон хайгуул ба олборлох үйл ажиллагааны нягтлан бодох бүртгэлийн бодох стандартыг мөрдөж ажиллахыг Сангийн яаманд уламжилж өгнө үү.